

Monumentnummer: 1903

Status: Gemeentelijk monument

Inschrijving register: 30 augustus 2022

Kadaster deel/nr: 704

Woonplaats		Gemeente		Provincie
Wieringerwaard		Hollands Kroon		Noord-Holland
Straat	Nr.	Toev.	Postcode	Woonplaats
Nieuwesluis	17		1766 GA	Wieringerwaard
Kadastrale gemeente		Sectie	Grondperceel	
WRG02		A	704	

Omschrijving gemeentelijk monument

Inleiding

Voormalige herberg ondergebracht in een stolpboerderij met staartstuk en gebouwd rond 1611. De contouren van de stolpboerderij zijn afleesbaar op de kadastrale minuut uit 1832.

Het pand bestaat uit één bouwlaag onder een schilddak en een daarop aangesloten staartstuk onder een asymmetrisch zadeldak. De stolpboerderij is in 1989 in het bezit gekomen van de huidige eigenaar en volgens overlevering één van de eerste panden in de Wieringerwaard nadat deze polder in 1610 is drooggemalen. Bodemvondsten die door de eigenaar in de tuin zijn gevonden, waaronder tegeltjes, zijn terug te dateren tot circa 1620.

Nieuwesluis is lange tijd een vissersdorp geweest en vervulde een belangrijke havenfunctie. De stolpboerderij was bedoeld als herberg en wisselplaats voor paarden van de trekschuit tussen Wieringerwaard en Kolhorn. De benaming 'De Stalling' is op de achtergevel nog aanwezig en verwijst hier vermoedelijk nog naar. De huidige sloot De Kolk die achter de stolpboerderij langs loopt, volgt nog het tracé van de oorspronkelijke trekvaart.

Het pand is gelegen aan de Nieuwesluis, de voormalige Oostdijk, in het midden van de 'Kop van Noord-Holland' en in het westen van de gemeente Hollands Kroon. Het gebied is een oud zeekleilandschap dat vanaf de IJzertijd vernatte waardoor veenontwikkeling tot stand kwam. Het gebied werd vanaf de vroege Middeleeuwen in ontginning genomen. De ontwatering van het veen leidde echter tot inklinking en vertering van het veen, waardoor de bodem sterk daalde en de bewoners van het gebied te maken kregen met wateroverlast. In eerste instantie werden kleine (huis)terpjes opgeworpen, maar vanaf de vijftiende eeuw ging men over tot de aanleg van dijken. In 1610 werd de Wieringerwaardpolder bedijkt en drooggelegd, onder leiding van Adriaen Maertsz Coetenburgh, burgemeester van Alkmaar. Het is daarmee de oudste polder binnen de voormalige gemeente Anna Paulowna waar Wieringerwaard onderdeel van uitmaakte. De wijze van verkavelen bepaalde de situering van bebouwing, waardoor langgerekte lintbebouwing ontstond. Het dorp Nieuwesluis ligt aan beide zijden van het overblijfsel van de Oostdijk van de polder Wieringerwaard. Het oudste deel, ten westen van deze dijk, is na het inpolderen van de Wieringerwaard in 1610 als vissersdorp ontstaan. Vanaf het begin van de inpoldering vestigden zich arbeiders aan de Oostdijk. Het aantal bewoners aan de Oostdijk groeide snel zodat er spoedig sprake was van een dorpje: Nieuwe Sluis. Met 33 huizen het grootste buurtschap van de polder. Het waren vooral de allerarmsten, landarbeiders en vissers die aan de Nieuwe Sluis woonden. Desondanks werd het dorpje in de achttiende eeuw al snel bekend door de walvisvaart en omdat de bewoners een belangrijke rol speelden in de lichtschipperij. De schepen van de VOC moesten bij Wieringen hun koopwaar uit Oost-Indië overladen op kleinere schepen om niet vast te lopen op de ondiepe Zuiderzee of bij Pampus. De lichtere schepen werden bemand door de scheepslui van de Nieuwe Sluis. Het dorpje Nieuwe Sluis speelde zodoende een belangrijke rol als doorvoerhaven voor mest, dakpannen en stenen uit Friesland, stro, hooi en vee naar plaatsen langs de voormalige Zuiderzee. Het deel ten oosten van de Oostdijk is later ontstaan, na het inpolderen van de Waardpolder in 1834. Door het inpolderen van de Waardpolder verloor de Oostdijk zijn zee-kerende functie. Nieuwe Sluis was en bleef een vissersdorp tot het dorp Van Ewijcksluis in de Anna Paulownapolder concurrent werd (1846). Dit dorp had een snellere verbinding met het achterland voor reizigers en goederen van en naar Wieringen, vooral toen in 1864 de spoorlijn Den Helder – Alkmaar in gebruik werd genomen. Het huidige straat- en bebouwingsbeeld van Nieuwe Sluis vertoont nog duidelijke kenmerken van de oorspronkelijke nederzetting langs een dijk.

Historische foto uit 1905, met in het midden de houten topgevel van het staartstuk met de oorspronkelijke gevelindeling en aan de rechterzijde de oorspronkelijke aanlufing.

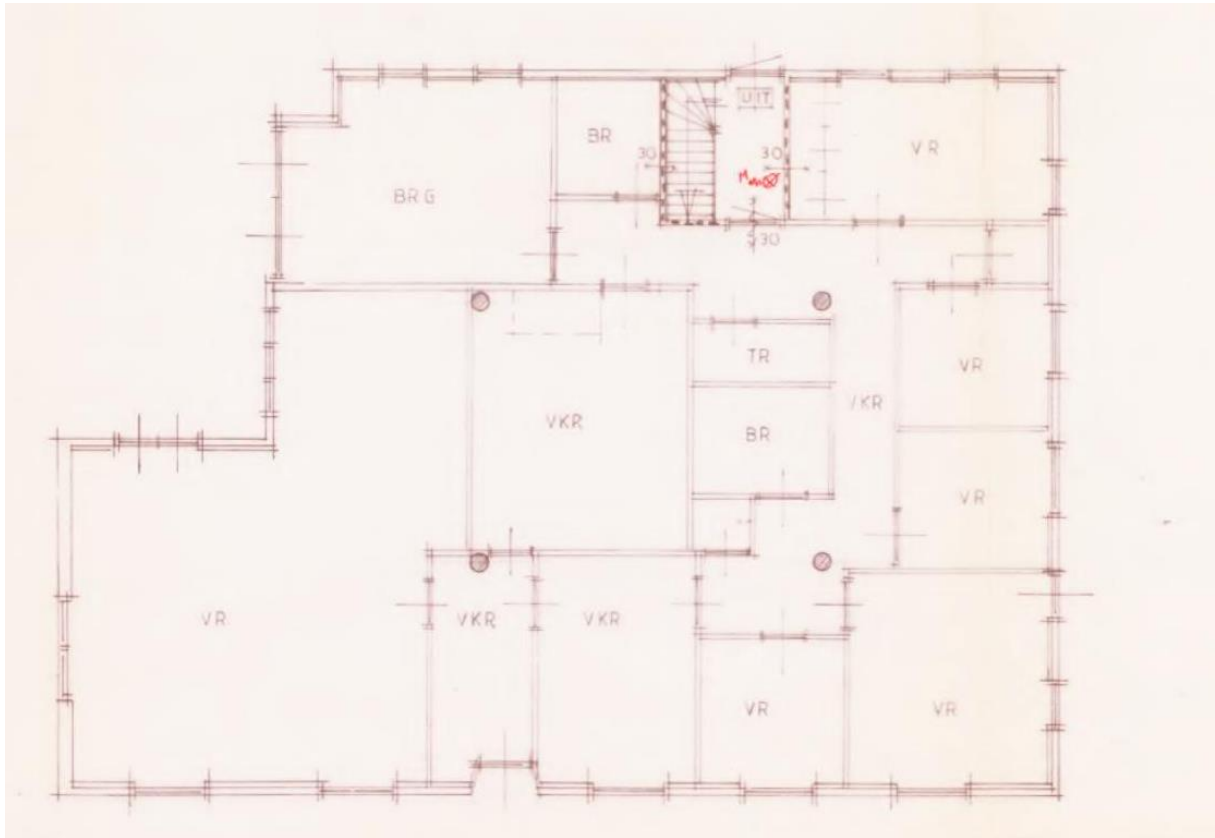
Historische foto uit 1930. De houten topgevel aan de zuidzijde (links) is vervangen door metselwerk en er is een gekoppeld kozijn aangebracht.

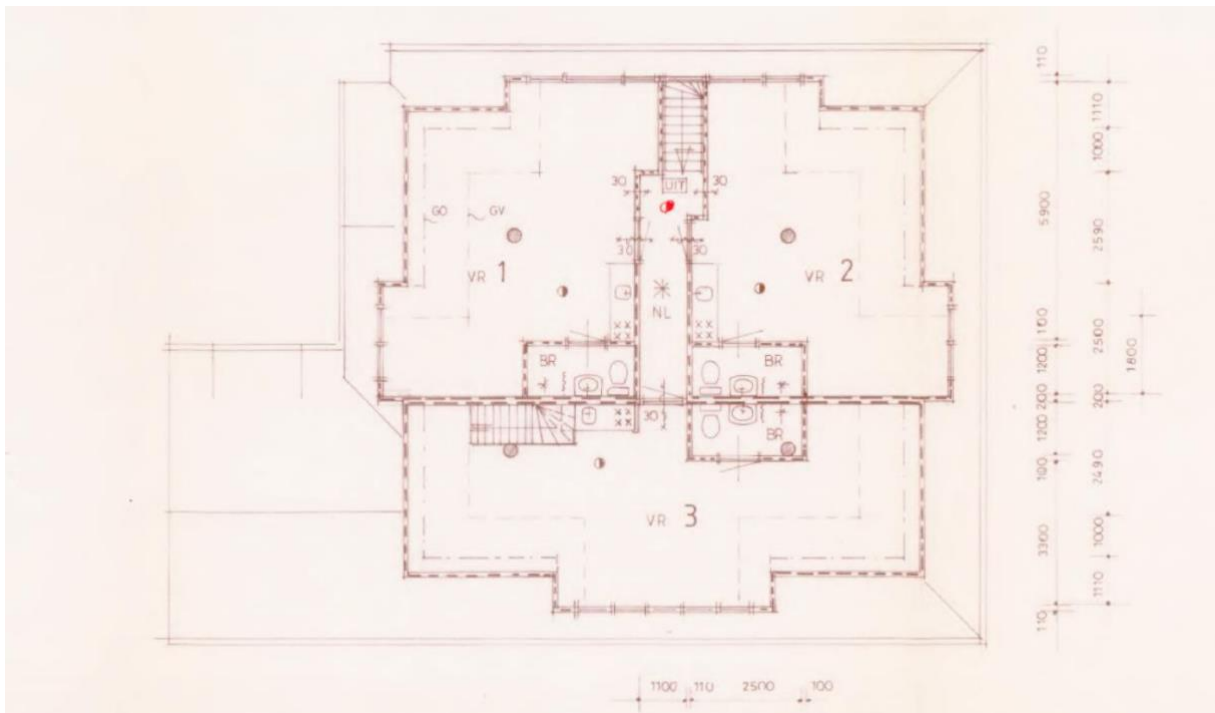
Historische foto uit 1935. De oostgevel is inmiddels voorzien van pleisterwerk en er is een portiek aangebracht.

Foto uit 2002. De kopgevel is wederom gewijzigd, met een andere gevelindeling. De kenmerkende waterborden, windveren en makelaar zijn verdwenen. Aan de oostgevel zijn houten persiennes bevestigd.

Plattegrond begane grond in 2004. De oorspronkelijke indeling van de stolpboerderij is grotendeels gewijzigd.

Plattegrond verdieping in 2004. De oorspronkelijke indeling van de stolpboerderij is grotendeels gewijzigd.

Bouwgeschiedenis

Het pand is voor lange tijd door meerdere gezinnen tegelijkertijd bewoond. Het is tevens een winkel en een slagerij geweest, waarbij er koeien in de stal stonden. De stolpboerderij is aan verandering onderhevig geweest: de houten topgevel van de kopgevel van het staartstuk is gewijzigd naar een gemetselde topgevel, de kenmerkende detaillering bestaande uit waterborden, windveren, makelaar is verdwenen evenals de T- vensters in de kopgevel en de voorgevel. Tussen 1930 en 1935 is de voorgevel voorzien van pleisterwerk en na 1935 is de schoorsteen op het voordakvlak verdwenen en zijn er persiennes aangebracht en ook weer verwijderd. Tussen 1989 en 1990 zijn de zuid- en westgevel volledig opnieuw opgetrokken en in 2003 zijn de noord- en oostgevel volledig opnieuw opgetrokken. Daarbij is de oorspronkelijke gevelindeling grotendeels is gewijzigd en meerruits roede verdeling (in sommige gevallen zelfs met schijnroeden en met kunststof kozijnen en raamhout) zijn uitgevoerd. Tevens is in dat jaar funderingsherstel gepleegd. In 2004 is de stolpboerderij grootschalig gerenoveerd. Daarbij is de rieten kap vervangen, zijn op de eerste verdieping onder de kap drie appartementen gerealiseerd en daartoe op ieder dakvlak aangekapte dakkapellen geplaatst, zijn de kozijnen vervangen en is het portiek aangepast met afgeronde hoeken.

Beschrijving situatie en omgeving van het monument

De stolpboerderij is gelegen in de dijkvoet en ligt daarom een stuk lager dan het straatniveau. Daardoor is schilddak vanaf de dijk extra beeld bepalend. De stolpboerderij is gesitueerd tussen de het water van het Waardkanaal plaatselijk aangeduid als 'Pishoek' (in het noorden), de Nieuwesluis (in het oosten), de Sluizerweg (in het zuiden) en het water De Kolk (in het westen). Nieuwesluis, de voormalige Oostdijk, vormt de centrale as van het buurtschap en behoort daarmee tot de oudste structuur van het gebied. Het gebied kenmerkt zich door kleinschalige bebouwing in de dijkvoet bestaande uit vrijstaande woonhuizen en winkels van maximaal twee bouwlagen onder een kap en een enkele stolpboerderij. Met uitzondering van de bebouwing aan de oostkant van de dijk is het buurtschap nooit uitgebreid. Het heeft daardoor zijn oorspronkelijke structuur behouden en de relatie met het achterliggende open landschap en het water behouden.

Ten zuidoosten aan de Nieuwsluizerweg ligt het voormalige 'Joodsche Werkdorp Nieuwesluis' dat is aangewezen als rijksmonument. Het Joodse werkdorp is in de jaren '30 van de vorige eeuw gesticht als Nederlands opleidingscentrum. Hier kregen gevluchte joden uit Duitsland en Oostenrijk een agrarische vakopleiding die ze in staat zou moeten stellen zich te vestigen in Palestina. Het dorp werd in 1934 geopend en werd beheerd door de Stichting Joodse Arbeid en kon circa 300 bewoners huisvesten. Na de Duitse inval en bezetting in Nederland werd in maart 1941 het dorp ontruimd.

De stolpboerderij is gelegen aan de noordzijde van een smal rechthoekig kavel. De stolpboerderij staat met zijn voorgevel (oost) direct aan de dijkvoet. Hier liep tot circa 2004 een karrenspoor, inmiddels is het dijkpad geasfalteerd. Aan de linkerzijde (zuid) ligt de tuin en staat een bijgebouw. Aan de achterzijde (west) ligt de voormalige trekvaart, tegenwoordig een sloot. Aan de rechterzijde (noord) loopt een verhard erfpad.

De stolpboerderij in zijn omgeving, gezien in noordwestelijke richting.

Beschrijving van het exterieur

De stolpboerderij met enkel vierkant is gebouwd op een rechthoekig bouwvlak en bestaat uit één bouwlaag met een schilddak met de noklijn haaks op de straat. De stolpboerderij is aan de zuidzijde uitgebouwd met een staartstuk onder een asymmetrisch zadeldak met de noklijn haaks op de straat. Het dak is boven twee rijen oranje Opnieuw Verbeterde Hollandse dakpannen bedekt met riet. De nokken zijn bedekt met oranje nokpannen.

De gevels zijn opgetrokken in schoonmetselwerk in een licht genuanceerde baksteen in halfsteens verband met een plat volle voeg. De linkerzijgevel (west) is opgetrokken in een rode baksteen boven een grijs gekeimde plint en de voorgevel (zuid) is bekleed met houten delen in de kleur donkergroen. De kozijnen zijn allen in hout uitgevoerd, tenzij anders vermeldt.

Voorgevel (oost)

Centraal in de voorgevel gevel bevindt zich de hoofdingang naar de woning op de begane grond. De houten paneeldeur met vierruits vensters is gelegen in een portiek met in het metselwerk opgenomen afgeronde hoeken. De wanden van de portiek zijn betegeld met witte tegeltjes met soms een blauwe afbeelding. Voor de deur ligt een vlak met geglazuurde estriken in de kleuren bruin, geel, rood en groen, vermoedelijk afkomstig uit het oude interieur. Links van de hoofdingang bevinden zich twee negenruits vensters met houten onderdorpel en rechts van de hoofdingang bevinden zich drie negenruits vensters met houten onderdorpel. De gevel wordt afgesloten door een moderne geprofileerde houten bakgoot op geprofileerde gootklossen. In het dakvlak, opgenomen in het riet, zit een aangepakte dakkapel met vijf vierruits vensters.

Voorgevel en een detailfoto van de voordeur in de portiek met afgeronde hoeken.

Linkerzijgevel (zuid)

De kopgevel van het staartstuk is asymmetrische, doordat de kap vanwege een oorspronkelijke aanlufing aan de linkerzijde verder is doorgetrokken dan aan de rechterzijde. De kopgevel van het staartstuk is ingevuld met een tweedelig kunststof kozijn, met twee bovenlichten en schijnroeden. De kopgevel van het voorhuis wordt afgesloten door een windveer en het overstek van de rietenkap. Links om de hoek van het voorhuis bevinden zich twee kunststof openslaande deuren, eveneens met schijnroeden. Het kunststof kozijn waarin de deuren gevat zijn steekt door de rietenkap heen. Links daarvan bevindt zich een driedelig venster met een geprofileerde lijst aan de boven- en onderzijde. Links daarvan op de positie van de voormalige darsdeuren bevinden zich twee houten openslaande deuren met in de rechterdeur een 'mansdeurtje'. De huidige deuren zijn naar voren geplaatst ten opzichte van de positie van de voormalige darsdeuren en daarom springt/ligt de gevel links van de openslaande deuren een stuk terug. De gevel wordt afgesloten door een groot overstek dat aan de onderzijde betimmerd is met houten liggende delen en de rand van de rietenkap. In het linkerdakvlak, opgenomen in het riet, zit een aangekapte dakkapel met twee vierruits vensters. Bovenop de dakkapel is een dakraam in het linkerdakvlak aangebracht.

Linkerzijgevel en kopgevel van het staartstuk.

Achterevel (west)

De achterevelgevel wordt grotendeels aan het zicht onttrokken door de recent gerealiseerde serre. Centraal in de achterevel bevindt zich de hoofdingang naar de appartementen op de verdieping, bestaande uit een houten paneeldeur met negenruits roede-verdeling. Rechts van de ingang zit een toiletraam met aan de onderzijde raamdorpelstenen. Ter weerszijden van de ingang bevinden zich twee paar zesruits vensters met houten luiken en aan de onderzijde raamdorpelstenen. De gevel wordt aan de bovenzijde afgesloten door een groot overstek dat aan de onderzijde betimmerd is met liggende houten delen en een zinken mastgoot. In het dakvlak, opgenomen in het riet, zit een aangekapte dakkapel met zeven vierruits vensters.

Boven de huidige achterevel en onder een foto van de achterevel toen de serre nog niet was gerealiseerd.

Rechterzijgevel (noord)

De rechterzijgevel wordt geleed door een houten luik op maaiveldniveau geheel links, de huidige eigenaar heeft aangegeven dat dit luik afkomstig is uit een houten paneeldeur, een achterdeur bestaande uit een opgeklampte houten deur met dichtgezet bovenlicht en rechts daarvan twee zesruits vensters met een houten onderdorpel. De gevel wordt afgesloten door een moderne geprofileerde houten bakgoot op geprofileerde gootklossen. In het dakvlak, opgenomen in het riet, bevindt zich een aangekapte dakkapel met dubbele vierruits vensters.

Rechterzijgevel.

Beschrijving van het interieur

De indeling van het interieur van de stolpboerderij is ingrijpend gewijzigd, waardoor de oorspronkelijke structuur niet meer afleesbaar is. In de stolpboerderij zijn op de begane grond diverse woonvertrekken ondergebracht. Centraal in de voormalige hooitas bevindt zich de keuken, in het staartstuk bevindt zich de woonkamer en langs de overige gevels bevinden zich slaapvertrekken en een kantoorruimte. De kapverdieping is ingericht met drie appartementen. De houten draagconstructie, bestaande uit een enkel vierkant op gemetselde poeren, is gaaf behouden gebleven en op een aantal plaatsen, zowel op de begane grond als op de verdieping, zijn de stijlen en schoren daarvan in het zicht gehouden. In de woonkamer en de keuken is tevens de oorspronkelijke houten balklaag zichtbaar, de korbelen in de woonkamer zijn niet oorspronkelijk. Tevens is er nog een kelder aanwezig. De overige binnenbetimmering is recent.

Waardering

1. Cultuurhistorische waarden

De stolpboerderij is van cultuurhistorische waarde als typologisch nog herkenbaar overblijfsel van het haven- en visserijverleden van Nieuwe Sluis en als onderdeel van de oudste bebouwing aan de Nieuwesluis. De stolpboerderij herinnert aan het verleden waarin Nieuwe Sluis een belangrijke havenfunctie had en het pand een wisselplaats was voor paarden van de trekschuit. De oorspronkelijke functie van woning met stal en herberg is typologisch nog afleesbaar door de vierkantsconstructie en het staartstuk.

2. Stedenbouwkundige waarden

De stolpboerderij heeft situationele waarde vanwege de opvallende positionering in de dijkvoet. De stolpboerderij vormt samen met de overige historische bebouwing aan de Nieuwesluis een ensemble van oorspronkelijke, op hoofdvorm gaaf bewaard gebleven bebouwing. Doordat de samenhang met het open landschap en de voormalige trekvaart nog helder is en door de ligging direct aan de dijkvoet is dit ensemble beeldbepalend voor Nieuwesluis. Tot slot heeft de stolpboerderij situationele waarden als prominent onderdeel van een goed bewaard gebleven lineair nederzettingsstructuur in het lintdorp.

3. Architectuurhistorische waarden

De architectuurhistorische waarde van de stolpboerderij is aangetast door de latere wijzigingen aan de gevels en dakvlakken. Door de grote dakkapellen, het gebruik van eenzelfde venstertype in de voorgevel, kunststof kozijnen, historiserende (schijn)roedeverdeling en bakgoten is de oorspronkelijke architectuur en de bouwhistorie grotendeels verloren gegaan. Enkel de hoofdvorm toont op hoofdlijnen nog de oorspronkelijke typologie van de stolpboerderij met staartstuk. In het interieur is de vermoedelijk zeventiende -eeuwse houten draagconstructie nog grotendeels gaaf bewaard gebleven. De ouderdom van de draagconstructie kan middels dendrochronologisch onderzoek vastgesteld worden. Indien deze van de 17e eeuw is, dan is de constructie van hoge architectuurhistorische waarde.

4. Gaafheid en herkenbaarheid

De stolpboerderij is aangetast in zijn hoofdvorm door de verschillende aangekapte dakkapellen op het dakvlak. Met name de beeldbepalende gevelindeling van de van oorsprong representatieve voorgevel en de kenmerkende kopgevel van het staartstuk zijn aangetast. De wijziging tot appartementen heeft tevens een grootschalige wijziging van de plattegrond tot gevolg gehad. In het interieur is enkel de houten vermoedelijk zeventiende -eeuwse draagconstructie en delen van de houten balklaag behouden gebleven.

5. Zeldzaamheid

Het voortbestaan van de stolpboerderij in Noord-Holland wordt bedreigd als gevolg van de veelvuldige beëindiging van het boerenbedrijf, met sloop van de stolpen als gevolg. Typologisch heeft de stolpboerderij daarmee een hoge zeldzaamheidswaarde. Tevens heeft Nieuwesluis 17 vermoedelijk een bijzonder oud vierkant en is daarmee zeldzaam te noemen.

Bronnen

- BügelHajema adviseurs, Bestemmingsplan Wieringerwaard en Nieuwe Sluis, 2012
- Bremer, J.T., Wieringerwaard 1610-2010, 2010
- Pach, E., Nieuwesluis een tentoonstelling, 2004
- Provincie Noord-Holland, 'Wieringen - Wieringermeer', Leidraad Landschap & Cultuurhistorie, 2018;

Historische afbeeldingen: Familie Pach

Bouwtekeningen: Archief gemeente Hollands Kroon

Alle overige afbeeldingen: MOOI Noord-Holland

Colofon

opdrachtgever: gemeente Hollands Kroon
datum onderzoek: 27 mei 2022
datum beschrijving: 23 juni 2022
opgesteld door: MOOI Noord-Holland, Renee Stroomer MA

Tot het hierboven omschreven monument behoort al hetgeen door bestemming of anderszins rechtens onroerend is.